

SAGVNTVM ROMANVM

ITINERARIS ROMANS

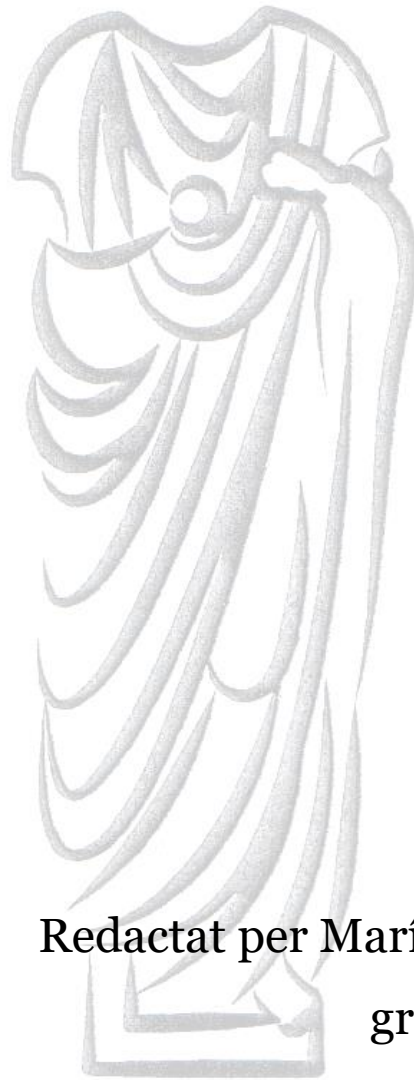
SAGVNTVM
SECVNDO SAECVLO

LVDERE ET
DISCERE

TALLERS DE CULTURA CLÀSSICA
DE SAGUNT

Redactat per María Muñoz Martínez,
graduada en Turisme
per la Universitat Jaume I de
Castelló

DOMUS
BAEBIA

Traduït per Manel Gorriz,
graduat en G^a i H^a
per la Universitat de València

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ

FÒRUM

TEATRE

CIRC

PONT ROMÀ

VIA DEL PÒRTIC I DOMUS DELS PEIXOS

ALTRES RESTES ROMANES

pàg. 3

pàg. 4-9

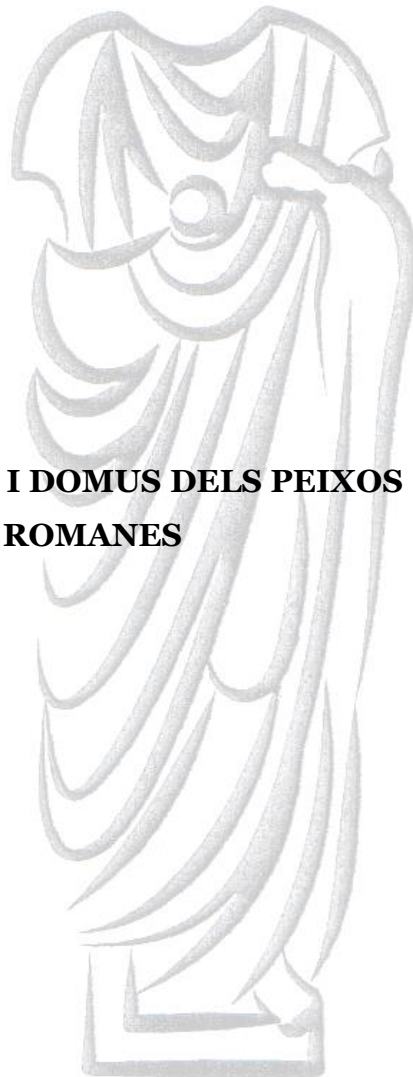
pàg. 10-12

pàg. 13-15

pàg. 16

pàg. 17-18

pàg. 19-20

**DOMUS
BAEBIA**

INTRODUCCIÓ

Els orígens de Sagunt es remunten a l'Edat del Bronze, si bé comença a ocupar un paper destacat en la història quan és assetjada per l'exèrcit d'Anníbal en el 218 a. C en el context de la segona Guerra Púnica. Malgrat comptar ja en aquells dies amb una muralla fortificada, la ciutat va ser assetjada durant uns mesos fins que va ser ocupada, oferint una resistència que va ser lloada pels propis historiadors romans de l'època. El seu vincle amb Roma va ser sempre molt important, convertint-se en un dels oppida més pròspers del Mediterrani. El desenvolupament que Roma i els seus territoris colonitzats van aconseguir a partir del mandat d'August (27 a. C. - 14 d. C.) es va fer notar també en els territoris d'Hispania.

En el cas de Sagunt, hi ha nombroses mostres de l'esplendor i el desplegament arquitectònic que va tindre lloc paral·lelament a Roma i les seues colònies.

EL FÒRUM

La història del fòrum municipal es remunta als inicis del s. II a. C., quan es reconstrueix sota la tutela de Roma la ciutat destruïda pels cartaginesos sota la tutela de Roma.

Era la zona central neuràlgica de la ciutat, destacant com a centre polític, judicial, comercial i religiós. El fòrum és la imatge que millor defineix la romanitat, perquè era el nucli de la vida urbana.

Els romans es van situar en el sector oriental, més prop a la mar i les vies de comunicació amb Roma.

En la seua plaça porticada rectangular i tancada al trànsit se situaven el temple, la cúria, la basílica i les *tabernae*.

El fòrum va patir diferents transformacions al llarg dels anys, de manera que trobem:

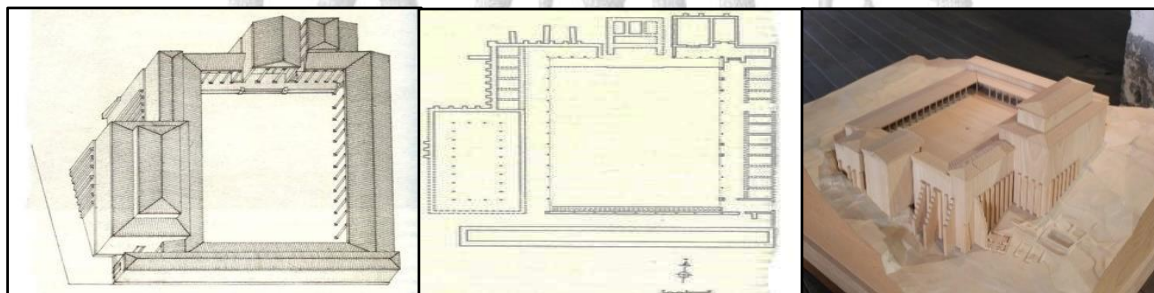
Un fòrum republicà del qual només queden parts del temple.

Un fòrum municipal, datat d'època augusta, aquest s'implantarà sobre el republicà, mantenint l'antic temple com a eix i capçalera. Amb el temps la ciutat es va anar estenent en terrasses, per tota la falda nord de la muntanya i és molt probable que cap al s. II d. C. es va construir un segon fòrum on ara es troba la Plaça Major. De fet, és possible que l'església de Santa Maria estiga construïda sobre els fonaments d'una antiga basílica romana.

En la tercera **fase de remodelació** en època d'August es realitza una urbanització de la zona sud, davant del temple. Amb la finalitat de salvar el desnivell del terreny es construeixen xicotetes rampes tipus aterracament, alçades sobre una cisterna voltada que suposava una reserva d'aigua i que podria alimentar una font o nimfeu no conservats.

Des d'aqueix moment s'entrava al fòrum pel costat sud a través d'un pòrtic doble que s'alçava sobre la cisterna voltada que hem comentat.

Alçat i planta del fòrum romà.

Des d'aqueix moment s'entrava al fòrum pel costat sud a través d'un pòrtic doble que s'alçava sobre una cisterna voltada que hem comentat.

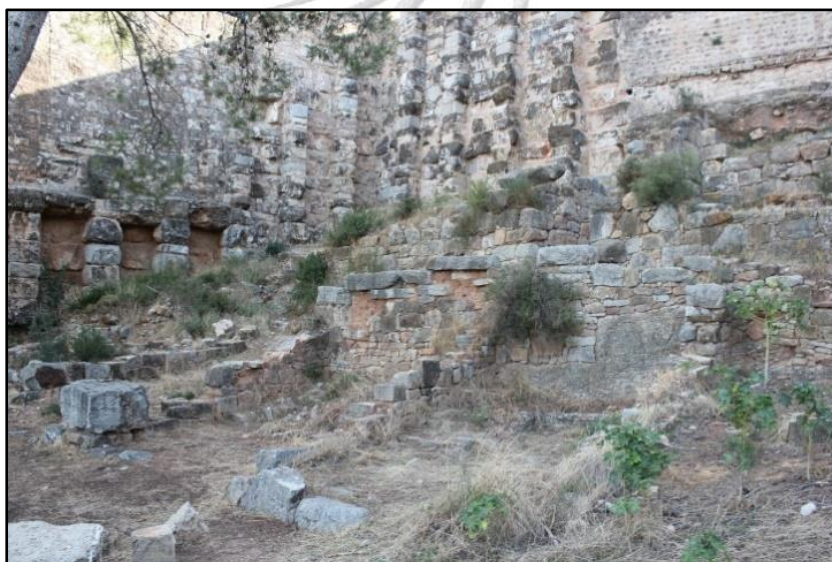
Explicació de les part del fòrum:

El flanc nord està presidit pel temple que assenyala l'eix de la plaça.

Temple republicà: construït sobre la zona sacra ibèrica, conjugant el passat ibèric amb el romà. Cal comentar que les fonts clàssiques esmenten a Sagunt l'existència de temples dedicats a Venus i a Diana, encara que l'arqueologia només ha trobat el que presideix en el fòrum.

Estructura del temple: ***planta quadrada amb podi practicable tripartit, cella, pronaos i cisterna davantera. Era tetràstil d'ordre toscà,*** del qual no queda res excepte la divisió de la *cella* que suggereix la tipologia d'un capitoli que podria estar dedicat a Hèrcules o a la tríada Capitolina.

La cisterna que probablement va remetre al *mundus*, simbolitzava la cerca dels orígens romans dels qui freqüentaven el temple. Per a construir aquesta cisterna van ser necessaris uns murs de contenció potents que salvaven el desnivell. La importància d'Hèrcules, considerat heroi fundacional de Sagunt, està vigent en les troballes arqueològiques: got de vernís negre, estatuetes de bronze, relleu Hèrcules nilòtic,...

Temple imperial: Assentat sobre el temple republicà, es transforma en un monument honorífic dedicat a la família imperial, convertint l'engrandiment del

fòrum en un santuari de caràcter familiar i dinàstic. Així naix la noció de fòrum imperial dedicat a la glòria i culte de l'emperador. El temple continua sent tetràstil.

Al nord-oest es construeix la **cúria** d'època d'August, seu del senat municipal de la ciutat en la qual es custodiaven també els arxius. El seu pòrtic davanter dels quals servia per a la proclamació al poble de les decisions acordades al poble que es reunia en la plaça pública. És un edifici de dues *cellae* o habitacions (una per a les reunions i una altra per al *secretarium*) que conserva el nivell de paviment i restes d'una pilastra d'angle.

Es tracta d'un edifici exempt, construït a l'aire, fet que el fa excepcional perquè el normal és que siguin prolongacions de la Basílica. Se sustenta sobre un basament amb contraforts. El seu porticat tindria 5 columnes de fust estriat i capitells corintis.

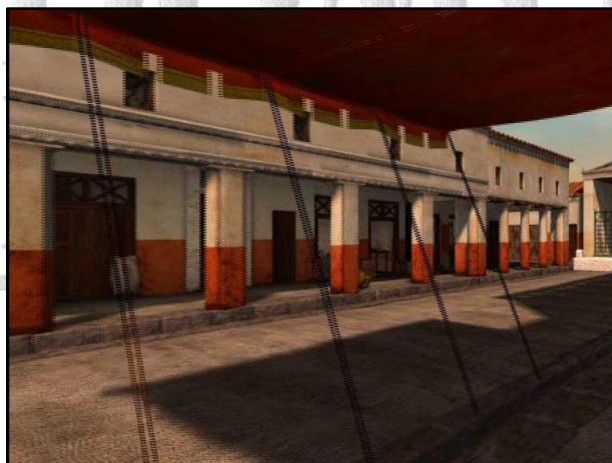

Al flanc occidental, la **basílica jurídica** últim edifici alçat en el centre cívic de finals de l'època d'August o principis del regnat de Tiberi. Allà se celebraven els judicis i tenien lloc alguns negocis. De planta rectangular amb tres naus i capçalera, separades per columnes. Elevada amb contraforts i buits perquè isca l'aigua. La seua estructura es sustenta sobre elements ja existents, està elevada amb contraforts i buits perquè isca l'aigua. En ella s'aprecia una cripta subterrània (en la zona septentrional) accessible des de l'exterior a través d'una porta en arc de mig punt situada en el mur oest. Consta d'una nau central de 10 mts d'amplària on es van trobar 6 tavernes emprades per a reunions.

El costat oriental està ocupat per una plaça porticada amb columnes d'ordre toscà estucades, on es trobaven les **tabernae**, per a les activitats comercials. La funció de les **tabernae** en els fòrums era la d'oferir locals per a les operacions financeres tant de caràcter públic com privat. . En el cas de Sagunt es realitzaven en elles operacions financeres, públiques i privades, més que venda d'aliments.

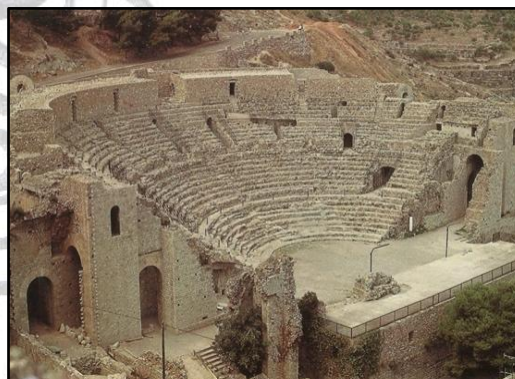
El sud de la plaça, i pel qual s'accedia a aquesta, queda delimitat per un pòrtic doble construït damunt de la **gran cisterna d'aigua** de 67 m. de longitud, que recollia aigua de les cobertes dels edificis i que hem esmentat abans.

Davant dels edificis més importants del fòrum o potser en les lloses de calcària grisa del sòl de la plaça es troba una **inscripció monumental dels Baebii**. Aquesta inscripció il·lustra la manera de satisfer els impostos per transmissió testamentària aportant millores al patrimoni públic i la col·laboració dels saguntins en el projecte municipal, la qual cosa comporta l'honor per a una família saguntina de presentar-se en l'espai de major excel·lència del fòrum.

DOMUS
BAEBIA

TEATRE ROMÀ DE SAGUNT

En el cas de Sagunt, hi ha nombroses mostres de l'esplendor i el desplegament arquitectònic que va tindre lloc paral·lelament a Roma i les seues colònies. El teatre de Sagunt és sens dubte un dels exemples que acrediten aquest vincle.

El teatre romà de Sagunt va ser construït l'any 50 d. C. aprofitant el pendent

natural de la falda septentrional de la muntanya. Va ser el primer monument nacional d'Espanya declarat en 1896 i és l'únic en la Comunitat Valenciana.

El teatre al costat del fòrum són les dues obres més representatives i importants del municipi de Sagunt.

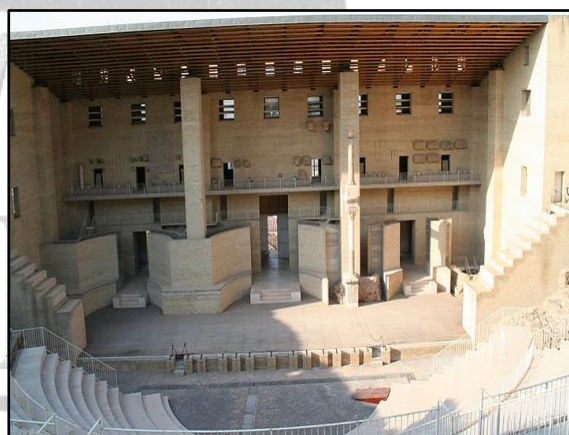
El teatre té forma de semicercle amb 90 metres de diàmetre i un aforament aproximat 4.000 persones. La conformació és clàssica, dividida en *scaenae*, *cavea* i *orchestra*, també resulta molt interessant visitar els diferents túnels i vomitòria que donen l'accés a les graderies.

Les graderies estan posicionades estratègicament de manera que les representacions teatrals que es feien en el *pulpitum* (escenari), pogueren ser escoltades per tots els espectadors.

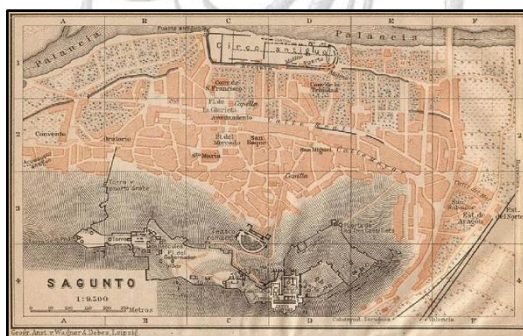
Amb la caiguda de l'imperi romà, el teatre juntament amb altres construccions arquitectòniques com el foro, van començar a degradar-se de manera lenta i progressiva, principalment a causa del saqueig continu de materials utilitzats per a construir altres edificis a Sagunt i els seus voltants. La situació es va agreujar encara més amb l'arribada de militars en campanya, la qual cosa va fer inevitable la seua gradual deterioració.

El seu aspecte actual ve donat per les diferents intervencions de restauració i rehabilitació a les quals ha sigut sotmès des de mitjan segle XX, amb la finalitat de recuperar totalment o parcialment l'edificació, però tot això també va ser un succés molt polèmic ja que no va faltar qui va dir que aquestes intervencions no respectaven l'arquitectura romana original.

EL CIRC ROMÀ DE SAGUNT

El circ romà de Sagunt data de mitjan segle II d. C. molt posterior al teatre, que, com hem dit, està datat en el segle I d. C. El circ igual que el fòrum, mereix el mateix esment ja que no totes les ciutats tenien la sort de poder gaudir de semblants edificis, però sí les de major autoritat i grandesa. En ser Sagunt una ciutat molt distingida en el conjunt d'Espanya, no podia faltar un circ per als jocs públics.

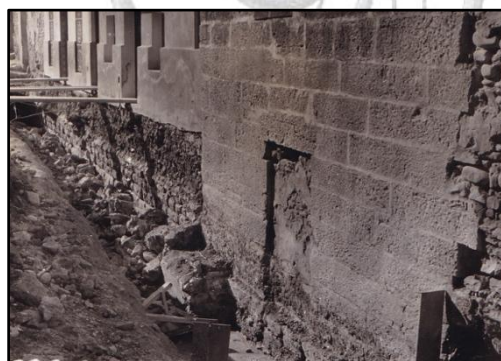
El circ romà de Sagunt mai va ser declarat monument històric, encara que la seua planta estava quasi totalment conservada aproximadament fins a 1960. Va desaparèixer quan la superfície dels seus terrenys va quedar en mans de particulars, en ser declarat sòl edificable, de manera que el ràpid creixement urbà de Sagunt en aquest període sens dubte va contribuir a destruir l'edifici. Ho coneixem sobretot gràcies als estudis de Santiago Bru i Vidal, qui en la dècada de 1960 ho descriu amb deteniment. Hui en dia, únicament queden restes de la porta meridional.

El circ es trobava paral·lel al llit del riu Palància, en l'actualitat podem situar-lo des de l'actual carrer del circ romà fins al col·legi Cronista Chabret. La longitud total

es desconeix, sabem no obstant això que té unes dimensions reduïdes aproximades de 354 m per 73 d'amplària, amb capacitat per a 15.000 o 20.000 espectadors, les xifres globals s'ignoren perquè mai s'ha excavat íntegrament.

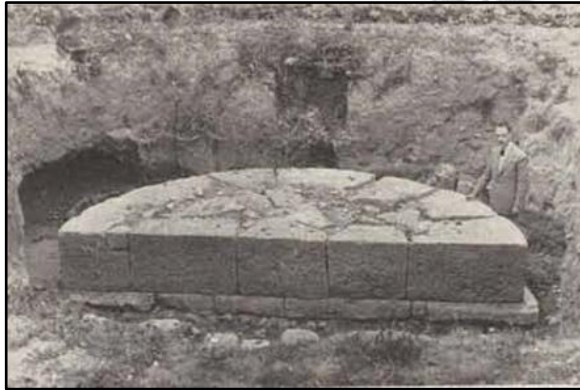
El primer a realitzar excavacions arqueològiques en el circ va ser Chabret l'any 1888, que va documentar la *Porta Triumphalis*, de 2,84 m de llum, que es trobava en l'extrem oriental de l'edifici. També va descobrir que quedaven clars vestigis de la *spina* que tenia 190 metres de longitud i era emprada per a decoracions com les fonts, templets, columnes, estàtues...; sota la *spina* hi havia un *euripus* (canal d'aigua, desguassos i bases)

Al costat de la porta meridional es va identificar la tribuna (tribunal *iudicum*) en el lloc que correspon al final de la carrera (alba línia), comunicada mitjançant escales amb l'arena.

En els extrems de la *spina* hi havia dos elements semicirculars que es denominaven *metae* (fique prima i meta secunda), fins al que es coneix es van conservar. Alguns historiadors fins van fotografiar (primera imatge) les restes que quedaven d'elles, però van desaparèixer de manera inesperada i no s'ha tornat a saber res del seu parador.

També van trobar restes de carreus de la *porta triumphalis* i respecte a l'estructura de la graderia alguns investigadors pensen que era de fusta ja que no es van fer més excavacions posteriorment.

Les darreres intervencions que s'han dut a terme al circ van ser l'any 2009. S'hi compaginaven diversos treballs d'excavació, consolidació, millora i posada en valor de la porta circense, per a la seua inclusió en una plaça enjardinada, després d'endinsar-se i eliminar els fems que durant els últims anys s'havien anat acumulant al costat de la construcció.

DOMUS
BAEBIA

PONT ROMÀ DE SAGUNT

El pont romà de Sagunt es trobava en el llit del riu Palància, enfront de l'actual carrer el Remei. Molts autors tenen disparitat d'opinió sobre l'època del pont, uns diuen que és d'època medieval uns altres que és d'època romana, però en existir relació amb la reforma que va fer August a la ciutat va ser datat en aquesta època.

Està orientat en la pujada al fòrum, en la via augusta que accedia a la ciutat. D'aquest pont només queden en peu els basaments dels pilars.

Cal destacar, que un edifici que no ha sigut trobat, de moment, però que era molt important en la societat romana és **l'amfiteatre**, on tenien lloc les famoses lluites de gladiadors i era l'edifici d'oci preferit pel poble romà. Però gràcies a diversos sondeigs, es sap que aquest amfiteatre podria haver estat situat prop de la zona del circ.

DOMUS
BAEBIA

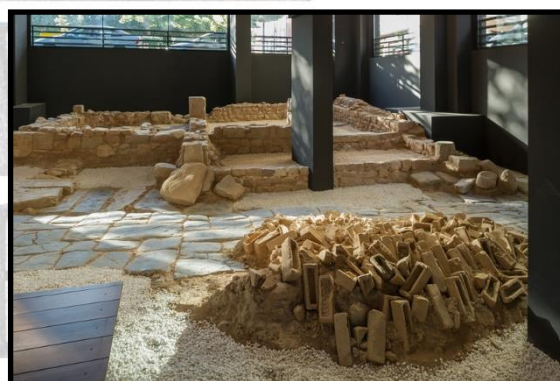
VIA DEL PÒRTIC I LA DOMUS DELS PEIXOS

VIA DEL PÒRTIC

Al costat de la Plaça de la Moreria, ens trobem amb el jaciment arqueològic de la Via del Pòrtic. El seu descobriment va ser fortuït, ja que, durant unes excavacions realitzades per a la construcció d'una finca, van eixir a la llum les restes d'època romana, musulmana i cristiana. Una vegada excavada la zona, les troballes arqueològiques es van exposar i es va crear l'emplaçament que podem visitar hui dia.

La calçada té una grandària total d'uns 60 metres i presenta pilars a banda i banda, la qual cosa ens indica que comptaria amb un pòrtic, a més les restes permeten veure un entramat de clavegueres i canonades, així com la planificació urbanística de l'època. Inicialment en el segle I, aquesta era una via rural funerària, la qual estaria connectada a la ciutat romana. Una vegada entrem en el segle II, ens topem amb un procés de monumentalització, reflectit en la calçada amb elements com, un possible temple (del qual només quedarien presents els fonaments), o un arc alt imperial. En el segle III, veurem reflectida la reforma urbana que patirà *Saguntum* a través de l'aparició en la via d'unes latrines i dos edificis de caràcter privat construïts amb *opus africanum*.

A causa del seu espectacular grau de conservació podem veure com l'entramat urbanístic saguntí d'època romana era més extens del que es creia, arribant a fregar la riba del Palància.

DOMUS DELS PEIXOS

Pròxima a la Via del Pòrtic, on abans es trobava el cinema Marvi, es conserva hui dia la coneguda com Domus dels peixos, un conjunt arqueològic format per una antiga vila romana.

L'habitatge data del segle II, coincidint així amb el procés de monumentalització i ampliació de la ciutat en els sectors aquest i nord, i serà abandonada entre els segles III i IV.

En entrar al recinte ens trobem amb una domus luxosa, corresponent al model pompeïà. Durant la visita recorrerem les diferents estades d'una vila romana. Situant-nos en la part més al nord el primer que veurem serà el *vestibulum* o recepció a l'aire lliure, i a l'esquerra trobem una *tabernae*, i una cuina contigua a la paret. Si se segueix el camí del pati arribem a la part central de la domus, l'atri. Aquest destaca pel seu ja esmentat estil pompeïà, i el seu *impluvium*. Aquesta “xicoteta” cisterna servia per a recollir l'aigua de pluja i emmagatzemar-la en la vila; l' *impluvium* de la domus dels peixos es caracteritza per estar elevat i per la seua rica decoració amb pintures de fruits del mar i peixos. Finalment, al fons de l'atri i oposat a l'entrada, identifiquem el *tablinum*, en aquesta sala l'amo de la casa tenia el seu despatx i atenia els hostes. Destaca la seua col·locació, ja que es podia visualitzar en tot moment el *vestibulum* i controlar qui entra a la domus.

Tenim així, que tant la via del pòrtic com la domus dels peixos, són visites obligades per a tot amant de la cultura romana, ja que ens transporten per unes hores a les vies i cases de l'antiga *Saguntum*, apreciand així un dels patrimonis romans més rics de la Comunitat Valenciana.

RESTES ROMANES

AL MUSEU ARQUEOLÒGIC DE SAGUNT

El Museu Arqueològic de Sagunt naix en el segle XVIII (1787) i reuneix les restes romanes i ibers trobats en les diverses excavacions realitzades en els edificis tan representatius que s'han nomenat anteriorment. A més a més, s'han anat enriquint i ampliant amb les troballes casuals i amb les excavacions arqueològiques realitzades a la ciutat i la seua comarca.

L'objectiu primordial d'aquest museu és descobrir més sobre la història antiga de la ciutat de Sagunt, a través dels materials trobats, que han sigut molt importants per a poder entendre i donar resposta a moltes preguntes.

Des de 1860 fins a finals del segle XX, estava ubicat al costat del Teatre Romà i en 2007 va prendre una nova ubicació, l'anomenada Casa del Mestre Peña. Aquesta casa és un edifici del segle XIV que va ser una llotja municipal i carnisseria en l'Edat mitjana.

L'edifici es divideix en dues plantes: en la planta baixa es recull la història arqueològica de Sagunt, i es pot fer un recorregut des de l'època ibera d'ara en avant, la qual cosa inclou el procés de romanització i el famós lloc de la ciutat en el context de les Guerres Púniques.

D'aquesta visita s'extrau una visió de Sagunt com a ciutat històrica plenament integrada en la vida de Roma, els monuments i l'arquitectura de la qual van tindre el seu reflex en la nostra localitat.

En el primer pis hi ha diferents sales. La sala d'economia permet comprendre la relació comercial entre la ciutat i tota la regió del Mediterrani.

A través de les obres exposades a les sales adjacents, es descobreix l'evolució urbanística de la ciutat durant l'època romana, així com els gustos estètics i els estils de vida dels ciutadans en l'àmbit privat.

Del museu cal destacar algunes peces com **el bou d'època ibera, el bust amb bulla, el cap de Diana, les inscripcions** funeràries que són els testimoniatges epigràfics més abundants que ens ha llegat l'antiguitat. Tots els romans que van comptar amb els recursos econòmics suficients per a realitzar una inscripció, més o menys modesta, dedicada als seus difunts (pare, mare, germà, fills).

També trobem **capitells**, element arqueològic que es disposa en la part superior d'una columna, hi ha diversos tipus diferents de capitells: dòrics, jònics, corintis, toscà i compost.

Vegem les peces esmentades que es troben en el museu arqueològic, que seria difícil poder tractar tota la col·lecció d'obres que s'exposen en l'edifici.

Bou iber

Estàtua amb bulla

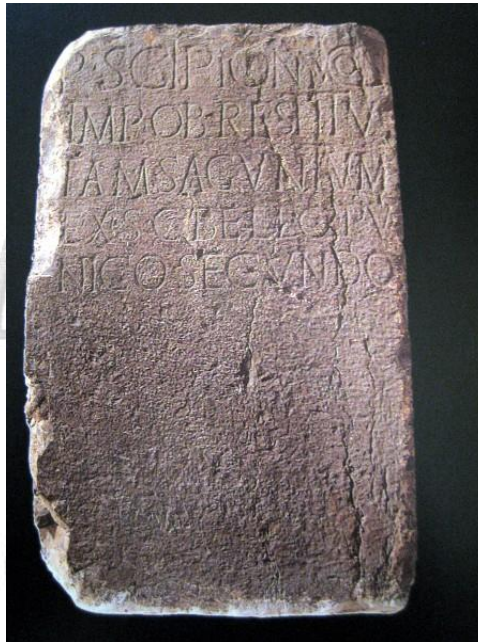
Cap de Diana

La primera inscripció va dirigida a **MARCUS ACILIUS FONTANUS** i la segona inscripció a **BAEBIUS EROS CHULONIANUS**:

Una de les més curioses és la inscripció honorífica, dedicada pels saguntins al general Escipió, l'Africà per salvar la seua ciutat.

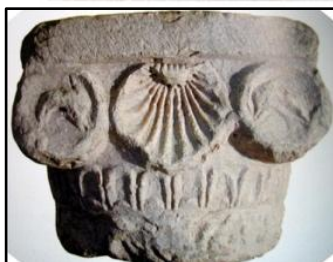
**DOMVS
BAEBIA**

En aquestes imatges trobem a l'esquerra una inscripció en grec i a la de la dreta és ibèrica:

Respecte als capitells podem veure aquestes restes arqueològiques:

Després d'aquest breu passeig per les restes romanes de Sagunt, només ens queda animar-te a visitar-los, perquè a Sagunt es pot realitzar un viatge al passat a través dels seus carrers i pedres repletes d'història.

Activitat didàctica SCAPE ROOM

<https://view.genial.ly/61b9d75ba54b550dd028fe83>

DOMUS
BAEBIA

LVDERE ET DISCERE
SAGVNTINA DOMVS BAEBIA

C/ CASTELL, 24
46500 SAGUNT

<http://domusbaebia.com/>

<http://culturaclasica.net/>

